

Differentiatievaardigheden ontwikkelen

Waar sta jij? Waar staan jullie?

Differentiëren wordt gezien als een complexe leerkrachtvaardigheid. Startende leerkrachten geven aan dat ze dit nog lastig vinden, maar ook ervaren leerkrachten worstelen met de verschillen tussen de leerlingen in hun klas.

TEKST MARIEKE VAN GEEL EN TRYNKE KEUNING

Zijn er specifieke differentiatie-strategieën die gemakkelijker of moeilijker te ontwikkelen zijn? Wat heeft leerkrachten geholpen bij het ontwikkelen van die differentiatievaardigheden en wat werkte juist belemmerend? Om deze vragen te beantwoorden, hebben we bijna 300 leerkrachten gevraagd in hoeverre zij differentiatie-strategieën toepassen in hun rekenonderwijs en wat heeft bijgedragen aan hun professionele ontwikkeling. Daarnaast krijg je met de bijgevoegde vragenlijst de kans te bepalen waar jij staat en op welke gebieden je je graag verder wilt ontwikkelen. We hebben voor dit onderzoek een bestaande vragenlijst over het toepassen van verschillende differentiatie-strategieën doorontwikkeld en aangevuld met vragen over de moeilijkheid van deze strategieën.

NIET ALLEEN TIJDENS DE LES

Als we het hebben over differentiëren en differentiatie-strategieën, denk je misschien vooral aan activiteiten die je tijdens de les onderneemt om tegemoet te komen aan de verschillen tussen je leerlingen. Uit verschillende onderzoeken (Prast et al., 2015; Van Geel et al., 2019) blijkt dat differentiëren binnen de les niet kan zonder de fases buiten de les. We hebben de Differentiation Self-Assessment Questionnaire (DSAQ) gebruikt om in kaart te brengen welke strategieën een leerkracht in de praktijk toepast in elk van de volgende vijf fases: het vaststellen van onderwijsbehoeften, doelen stellen, gedifferentieerde instructie, gedifferentieerde verwerking en evaluatie van proces en voortgang. In figuur 1 op pagina 14 vind je een onderdeel uit dit (aangevulde) instrument, om ook je eigen mate van differentiatie in kaart te brengen (op www.jswn.nl/ artikelen vind je de volledige vragenlijst).

Zijn er specifieke differentiatie strategieën die gemakkelijker of moeilijker te ontwikkelen zijn?

MAKKELIJKER = VAKER (OF ANDERSOM?)

Voor dit onderzoek gebruikten we een instrument dat in het najaar 2012 ook door een (andere) grote groep leerkrachten was ingevuld. We zien over de hele linie dat de scores in de zomer van 2019 ietsje hoger liggen dan in 2012, wat erop duidt dat er een algehele trend is richting meer differentiatie, maar dit verschil is niet significant. De gemiddelde score ligt per fase bijna op vier, wat betekent dat de gemiddelde leerkracht vindt dat dit van toepassing is op zijn of haar situatie.

In ons onderzoek hebben we daarnaast bij elke strategie gevraagd of dit volgens de leerkracht makkelijk en snel te beheersen was, of juist moeilijker was en meer tijd heeft gekost. Leerkrachten geven aan vooral de strategieën binnen de les, dus differentiëren in instructie en in verwerking, toe te passen en dit zijn ook de twee fases waarin de meeste strategieën als relatief eenvoudig of makkelijk aan te leren worden beschouwd. Andersom geldt dat sommige strategieën, zoals het

voeren van diagnostische gesprekken, juist weinig voorkomen en als moeilijk worden beschouwd. We kunnen op basis van dit onderzoek echter niet zeggen of leerkrachten dit lastig vinden, omdat ze het weinig doen en dus ook weinig oefenen, of dat ze dit juist weinig doen, omdat ze het lastig vinden.

Een andere opvallende uitkomst is dat leerkrachten over het algemeen aangeven dat zij de instructie voor laag-presterende leerlingen vaak aanpassen en dat dit ook makkelijk te leren is, terwijl de instructie voor hoog-presterende leerlingen minder vaak wordt aangepast, en dat dit ook lastig wordt gevonden. Dit sluit aan bij internationale vergelijkingen, zoals TIMSS- en PISA-onderzoeken, waaruit blijkt dat we er in Nederland beter in zijn de uitvallers 'erbij te houden' dan de hoog-presteerders te laten excelleren.

VERSCHILLEN TUSSEN LEERKRACHTEN?

We waren geïnteresseerd in de verschillen tussen beginnende leerkrachten en leerkrachten met meer ervaring. Uit de resultaten

MARIEKE VAN GEEL
(marieke.vangeel@utwente.nl) is universitair docent aan de Universiteit Twente en werkt bij de vakgroep voor docent-professionalisering. Ze doet onderzoek naar differentiatie in het primair onderwijs

blijkt dat starters, met 0 tot 3 jaar ervaring, hun eigen mate van differentiatie significant lager scoren dan alle andere groepen leerkrachten met meer ervaring. Dat beginnende leerkrachten (nog) moeite hebben met differentiëren, was wel te verwachten. Wat interessant is, is dat er na die eerste periode geen verschil meer is. Ontwikkelen leerkrachten zich in die eerste drie jaar volledig? Waarom lijkt de mate van differentiatie vervolgens te stagneren? Dit zijn interessante vragen voor vervolgonderzoek.

WAT HELPT? WAT NIET?

Om leerkrachten in het vervolg beter te kunnen ondersteunen bij het aanleren van de vaardigheden en strategieën om te differentiëren, hebben we ook per fase gevraagd wat er bevorderend en belemmerend heeft gewerkt in hun ontwikkeling. Een aantal voor de hand liggende factoren waren tijdgebrek en gebrek aan ervaring als belemmerend en juist het opdoen van ervaring en een positieve houding ten aanzien van differentiëren als bevorderend. De belangrijkste factor

Differentiëren in doelen (uit DSAQ+) voor self-assessment

Kruis bij elke vraag aan in hoeverre dit op jou van toepassing is, en of dit iets is dat je makkelijk of juist moeilijk vindt.

Differentiatie in doelen

1 - helemaal niet van toepassing op mij
 2
 3
 4
 5 - helemaal wel van toepassing op mij
 Makkelijk
 Moeilijk

		1	2	3	4	5		
D1	Ik hanteer verschillende doelen voor de leerlingen, afhankelijk van hun niveau							
D2	Ik stel extra uitdagende doelen voor sterke rekenaars							
D3	Voor zeer zwakke rekenaars hanteer ik weloverwogen minimumdoelen							
D4	Ik ken de mogelijkheden die de methode biedt voor differentiatie							
D5	Ik benut de mogelijkheden die de methode biedt voor differentiatie voor sterke rekenaars							
D6	Ik benut de mogelijkheden die de methode biedt voor differentiatie voor zwakke rekenaars							
D7*	Ik durf af te wijken van de mogelijkheden die de methode biedt							
D8*	Ik stel samen met de leerlingen leerdoelen op							

Figuur 1 - Gedeelte uit DSAQ (Prast et al., 2015; Van de Weijer-Bergsma, Van Luit, & Prast, 2016). Toegevoegde vragen zijn gemarkeerd met een *

Support ervaren van de intern begeleider is bevorderend voor de fases buiten de les (in kaart brengen van onderwijsbehoeften, stellen van doelen en evalueren)

daarnaast is het contact met collega's: leerkrachten zien elkaar vooral als belangrijke sparringpartner voor de fases binnen de les: het observeren van en praten met collega-leerkrachten werd vooral voor differentiëren in instructie en verwerking als bevorderend genoemd. Aan de andere kant is support van de intern begeleider ervaren als bevorderend voor de fases buiten de les (het in kaart brengen van onderwijsbehoeften, het stellen van doelen en het evalueren). Wees je bewust van die meerwaarde die jullie als collega's voor elkaar hebben, en maak gebruik van elkaars sterke kanten. Door kennis, ervaringen en inzichten te delen, kun je er met elkaar voor zorgen dat jullie onderwijs beter wordt afgestemd op de behoeften van al jullie leerlingen. Gebruik de self-assessment versie van dit instrument (zie figuur 1) om te bepalen wat er binnen jullie team al veel en nog weinig gebeurt.

Ga in gesprek met je collega's: 6 tips

- **Breng je team in kaart:** hoe staat iedereen ervoor? Wie is waar sterk in? Wie heeft waar moeite mee? Kunnen we elkaar versterken?
- **Deel ervaringen:** welke strategieën heb je gebruikt? Hoe heb je gemonitord?
- **Werk samen:** analyseer en evalueer de prestaties van leerlingen samen, zoek naar verklaringen vanuit verschillende perspectieven.
- **Vraag advies:** waar loop je tegenaan? Wat zou je anders willen doen?
- **Evalueer:** wat werkte wel en wat niet? Waarom? Wat neem je mee voor de volgende keer?
- **Kijk met elkaar mee:** probeer regelmatig elkaars lessen te observeren en ga hierna met elkaar in gesprek.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.jsw.nl/artikelen

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem een abonnement op JSW

JSW

nr 9
Mei
2020

Ontvang 10 x JSW

JSW lezen op
tablet en pc

Voor
slechts
€79,95 per
jaar

Studenten
ontvangen
50%
korting

Krijg toegang
tot het digitaal
archief
(>1.000 artikelen)

Debatteren
om te leren
Selectief mutisme: wat
als een kind niet praat?
Interview
Ronald Heidanus

Betrokken bij wereld- problemen

Meer weten?
Ga naar www.jsw.nl of
bel 088-2266692